

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

З Б І Р Н И К

НАУКОВИХ ПРАЦЬ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

Серія соціально-педагогічна

В и п у с к 34

**Кам'янець-Подільський
2020**

УДК: 378.4(477.43):376.1(082)

ББК: 74.58(4 Укр)

З-43

Рецензенти:

Вайнола Р.Х. – доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова;

Малихін О.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу міжнародних зв'язків та наукової співпраці Інституту педагогіки НАПН України;

Романовська Л.І. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету.

Редакційна колегія:

Атаманчук П.С., доктор педагогічних наук, професор; **Бондар В.І.**, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України; **Вайнола Р.Х.**, доктор педагогічних наук, професор; **Вержиковська О.М.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Коган О.В.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Кучинська І.О.**, доктор педагогічних наук, професор; **Мельник Л.П.**, кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний редактор); **Мендерецький В.В.**, доктор педагогічних наук, професор; **Миронова С.П.**, доктор педагогічних наук, професор; **Опалюк О.М.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Рудзевич І.Л.**, кандидат психологічних наук, доцент; **Співак В.І.**, кандидат психологічних наук, доцент.

Друкується за ухвалою Вченої ради

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол №4 від 26 грудня 2019 року)*

З-41 Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / За ред. Л.П. Мельник, В.І. Співака. – Вип. XXXIV. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Видавець Панькова А. С., 2020. – 228 с.

ISSN 2309-8341

До збірника увійшли наукові праці фахівців з педагогіки, соціальної та корекційної педагогіки, соціальної роботи, в яких проаналізовано основи практичної психології в системі соціальної роботи, використання знань з корекційної педагогіки та спеціальної психології при здійсненні професійної діяльності соціальними працівниками.

Адресується науковцям, практикам, студентам, які навчаються за спеціальностями «Соціальна робота», «Соціальне забезпечення» та всім, кому не байдужа доля підростаючого покоління.

ISSN 2309-8341

Наказом Міністерства освіти і науки України № 1021 від 07.10.2015 р. «Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія соціально-педагогічна» включено до переліку наукових фахових видань України.

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ №16217-4689 ПР від 17.12.2009 р.*

УДК: 378.4(477.43):376.1(082)

ББК: 74.58(4 Укр)

© Автори статей, 2020

ЗМІСТ

Вержиховська О. М.

Особливості розвитку моторики у дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку.....5

Дідик Н. М. , Гевчук Н. С.

Соціальна профілактика наркозалежності в закладах освіти. ...15

Гевчук Н.С., Дідик Н. М.

Актуальність розвитку професії «соціальний педагог» в умовах сьогодення.....24

Голова Н. І.

Професійна підготовка працівників соціальної сфери в процесі волонтерської практики.....33

Гرابчак О.В.

Сімейна медіація як актуальний напрямок роботи соціального працівника.....42

Данилюк О.І., Співак В.І.

Особливості надання соціальної допомоги людям похилого віку53

Данильчук Л. О., Романовська Л. І.

Теоретико-методологічні засади реалізації концепту «критичне мислення» у вирішенні соціальних проблем.....63

Калаур С. М.

Психолого-педагогічні підходи до формування міжетнічної толерантності студентів у закладах вищої освіти.....76

Ковальчук В.І., Єрмак Т.М.

Створення інформаційно-освітнього простору школи для формування в учнів навичок 21 століття85

Косенко Ю. М.

Розвиток правової освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в Україні з початку ХХ століття до 1991 року.....102

Малихін О. В., Дзюбенко Г.Ю.

Професійна підготовка майбутніх перекладачів як психолого-педагогічна проблема.....112

Малихін О. В., Ярмольчук Т. М.	
Перспективи розвитку цифрової компетентності викладачів за допомогою 3d віртуального навчального середовища в системі безперервної освіти як основа успішної професійної діяльності.....	123
Мельник Ж. В.	
Правові аспекти розвитку волонтерського руху на Україні.....	135
Мельник Л.П.	
Особливості соціальної роботи по профілактиці ВІЛ/СНІДу в молодіжному середовищі.....	145
Миронова С. П.	
Особливості сюжетно-рольової гри при різних порушеннях дитячого розвитку.....	154
Опалюк О. М., Филиппова Ю. Д.	
Особливості адаптації дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування в прийомних сім'ях.....	164
Опалюк Т. Л.	
Професійна компетентність майбутнього соціального працівника: особливості структурної організації.....	174
Раєвська Я. М.	
Особливості та напрями соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в Україні.....	184
Сербалюк Ю. В.	
Безробіття серед молоді та можливості його подолання.....	196
Товстоган В. С.	
Методика формування професійно-трудової компетентності в учнів з порушенням інтелектуального розвитку.....	206
Утьосов Я. А.	
Формування соціальних компетентностей у підлітків з інтелектуальними порушеннями на базі освітніх і реабілітаційних установ.....	216

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Калаур С.М. Психолого-педагогічні підходи до формування міжетнічної толерантності студентів у закладах вищої освіти. У статті акцентовано увагу на потребі формування міжетнічної толерантності для майбутніх фахівців, які працюватимуть у соціальній сфері. Міжетнічну толерантність розглядаємо як чинник, що покращує результати співробітництва і спілкування у поліетнічному просторі. Високий рівень міжетнічної толерантності допомагає соціальному працівнику налагоджувати соціальні зв'язки та ефективну комунікативну взаємодію з представниками різних етнічних груп. Формування міжетнічної толерантності виступає ефективною умовою успішної професійної діяльності фахівців соціальної сфери. Під час вивчення магістрантами навчальної дисципліни «Соціальна медіація» розроблено банк практичних проблемних ситуацій і задач, які позитивно впливали на формування міжетнічної толерантності та на розвиток умінь спілкування з представниками різних етнічних груп. Під час вивчення навчальної дисципліни «Соціальне партнерство» студенти мали змогу прийняти участь у тренінговій програмі «Толерантність як особистісно-професійна якість фахівця соціальної сфери», яка була, головним чином, спрямована на вдосконалення таких якостей як толерантність, міжетнічна толерантність, емпатія, асертивність та рефлексія.

Ключові слова: толерантність, міжетнічна толерантність, формування, освітній процес, професійна підготовка, магістранти, проблемні ситуації та задачі, тренінг.

Калаур С.М. Психолого-педагогические подходы к формированию межэтнической толерантности студентов в учреждениях высшего образования.

В статье акцентировано внимание на необходимости формирования межэтнической толерантности для будущих специалистов, которые будут работать в социальной сфере. Межэтническую толерантность рассматриваем как фактор, который улучшает результаты сотрудничества и общения в полиэтничном

пространстве. Высокий уровень межэтнической толерантности помогает социальному работнику налаживать социальные связи и эффективное коммуникативное взаимодействие с представителями различных этнических групп. Формирование межэтнической толерантности выступает эффективным условием успешной профессиональной деятельности специалистов социальной сферы. При изучении магистрантами учебной дисциплины «Социальная медиация» разработан банк практических проблемных ситуаций и задач, которые положительно влияли на формирование межэтнической толерантности и на развитие умений общения с представителями разных этнических групп. При изучении учебной дисциплины «Социальное партнерство» студенты имели возможность принять участие в тренинговой программе «Толерантность как личностно-профессиональное качество специалиста социальной сферы», которая была, главным образом, направлена на совершенствование таких качеств как толерантность, межэтническая толерантность, эмпатия, асертивность и рефлексия.

Ключевые слова: толерантность, межэтническая толерантность, формирования, образовательный процесс, профессиональная подготовка, магистранты, проблемные ситуации и задачи, тренинги.

Постановка проблеми. Україна є багатонаціональною державою, яка активно пропагує мирне співіснування народів та етнічних груп, а фахівці соціальної сфери працюють над формуванням міжетнічної толерантності в українському суспільстві. Гуманізація міжетнічних відносин нині набуває вагомим значення для уникнення негативних випадків як у міжособистісному спілкуванні так і у професійній діяльності соціальних працівників, які мають володіти практичними вміннями роботи в поліетнічному українському соціумі. Міжетнічна толерантність є цінністю та розглядається у якості соціальної норми суспільства, що забезпечує право громадян незалежно від їх національної приналежності мати повагу до культурної різноманітності, збереження власної самобутності та самобутності інших.

Вважаємо, що актуальність та вагомість міжетнічної толерантності зумовлена проявами антитолерантної поведінки деяких фахівців соціальних структур та значною кількістю деструктивних конфліктів у соціальній сфері на ґрунті міжетнічних відносин. Виходячи з цього, формування міжетнічної толерантності виступає ефективною умовою успішної професійної діяльності фахівців соціальної сфери, а тому має розглядатися у якості соціального замовлення під час професійної підготовки студентів ЗВО.

Аналіз останніх досліджень дозволяє констатувати, що наукова дефініція «толерантність» та практичні шляхи її формування доволі активно вивчалися українськими педагогами та психологами (О. Брюховецька, І. Войтенко, О. Волошина, Л. Гончарук, Л. Жгун,

О. Зарівна, І. Кривошапка, Ж. Конотоп, В. Логвіненко, Н. Стасюк, М. Телічко, А. Фурман, О. Шаюк та ін.). Було встановлено, що теоретичні аспекти міжетнічної толерантності перебували в центрі уваги Б. Андрієвського [1], Т. Атрощенко [2], С. Капідінової [8], А. Павлик [10] та ін. Науковці одностайні щодо вагомості міжетнічної толерантності для професійної діяльності фахівців сфери «людина-людина». Однак, якщо міжетнічна толерантність досліджена як чинник професіоналізму майбутніх педагогів, то у професійній діяльності фахівців соціальної сфери її потенціал мало вивчений.

Формулювання мети статті. З огляду на наведені факти, вважаємо за доцільне зупинитися на висвітленні теоретико-методичних аспектів сутності міжетнічної толерантності та проаналізувати практичні аспекти її формування у майбутніх соціальних працівників під час професійної підготовки у магістратурі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед наголосимо на тому, що взаєморозуміння між різними етнічними спільнотами, є тим вагомим чинником, що впливає на якість реалізації соціальних послуг майбутнім соціальним працівником, який, доволі часто, буде виконувати свої обов'язки в поліетнічному соціумі. Повага до культури, традицій і звичаїв усіх етнічних груп необхідна майбутньому фахівцеві для налагодження ефективних професійних взаємостосунків. У нашому баченні «проекція толерантності у площину надання соціальних послуг може допомогти у розв'язанні професійних конфліктів на основі гармонійного налагодження взаємовідносин, а також суттєво вплине на стан захищеності особистості і суспільства. Саме тому на толерантності має базуватися уся система надання соціальними службами соціальних послуг» [7, с. 130].

У найбільш загальному контексті «толерантною є така людина, яка є терпимою до чужих думок і вірувань. У енциклопедії для фахівців соціальної сфери, зазначено, що толерантність це – «здатність бачити в іншій людині саме іншу – носія інших цінностей, логіки мислення, норм поведінки, усвідомлення її права бути іншою, відмінною; безумовно позитивне ставлення до такої несхожості, терпимість до думки іншої людини, звичаїв, кольору шкіри, релігії, способу життя; здатність глянути на світ одночасно зі своєї точки зору та з позиції іншої людини» [5, с. 404].

Міжетнічна толерантність виступає складовою толерантності. У ході етимологічного вивчення її сутності встановлено різні погляди, а саме:

– здатність не переносити недоліки і негативні дії окремих представників на інших, ставитися до будь-якої людини з позиції «презумпції національної невинності» (І. Галицький [4]);

– терпиме ставлення представників однієї етнічної спільноти до представників іншої, відмінних культурницьких традицій, готовність до

позитивної взаємодії з носіями різноманітних етнічностей (В. Євтух [6]);

– форма особистісної установки, яка передбачає знання, розуміння і сприйняття іншої культури, позитивне відношення до відмінностей, виявляється у доброзичливому ставленні до представників інших культур та бажанні взаємодіяти на основі конструктивного діалогу (І. Тишик [11]).

Узагальнивши представленні вище визначення, міжетнічну толерантність розглядаємо у якості вагомого чинника, що примножує і покращує результати співробітництва і загальнолюдського спілкування у поліетнічному просторі, а тому постає в професійній діяльності соціального працівника як умова ефективності його професійної діяльності, допомагає налагоджувати соціальні зв'язки та ефективну комунікативну взаємодію з представниками різних етнічних груп. Вважаємо, що міжетнічна толерантність є обов'язковою складовою світогляду майбутнього фахівця соціальної сфери, що утворює особливе світовідчуття, згідно з яким у студентів під час навчання необхідно сформувані ряд особистісних якостей, а саме: особистісну зрілість; адекватну оцінку конфліктної ситуації; гідність; терпимість; ввічливість.

У рамках соціологічної парадигми міжетнічна толерантність розглядається нами як система цінностей і зразків поведінки, що передбачає готовність сприймати інших такими, якими вони є, не залежно від їхньої етнічної приналежності. Виходячи із проведених досліджень, міжетнічну толерантність розглядаємо у якості професійно необхідної особистісної риси майбутнього фахівця, яка логічно впливає зі змісту, завдань та характеристики його професійної діяльності в сфері надання соціальних послуг. Тобто, міжетнічна толерантність повинна стати основою міжнаціональної політики України як держави, має виступати як принцип коректних міжетнічних взаємин та повинна бути моральним імперативом для діяльності соціального працівника, що надає соціальні послуги у поліетнічному регіоні, що дозволить усвідомити потребу налагодження позитивних міжетнічних відносин між ним та його колегами і клієнтами.

Вагомим, у контексті нашої публікації, вважаємо погляд А. Фурмана, який доводить, що у психолого-вітакультурному аспекті, процес формування міжетнічної толерантності полягає в «добуванні, осмисленні, нормуванні, збагаченні і поширенні суб'єктом, особистістю, індивідуальністю та універсамом як учасниками безпосередньої розвивальної взаємодії кращого етнонаціонального досвіду не тільки під час організованого навчання, а й межами школи чи університету (сім'я, вулиця) і водночас реальних соціальних контактів учня чи студента, тобто у його внутрішньому світі як поступально сталому процесі само творення власної Я-концепції» [12, с. 62–63].

Повністю поділяємо позицію Т. Атрощенко, у тому, що обґрунтування процесу формування міжетнічної толерантності «має охоплювати змістовні, процесуальні, структурні та критеріальні характеристики та розвивати всі компоненти міжетнічної толерантності» [3, с. 17].

Під час навчання у ЗВО майбутній фахівець соціальної сфери має опанувати уміння, які дозволять йому враховувати, що кожна людина має право вільно дотримуватися своїх переконань і визнавати таке ж право за іншим. Тобто етнічні погляди та переконання, які має соціальний працівник не варто нав'язувати клієнтам, які звертаються за допомогою. Фахівець з високим рівнем сформованості міжетнічної толерантності повинен поважати переконання своїх клієнтів і не намагатися довести їм свою виняткову правоту щодо переваги мови своєї етнічної спільноти, традицій та вірувань.

У практичному контексті ми прагнули забезпечити майбутніх фахівців, які надаватимуть соціальні послуги відтворенням основних деталей конкретної професійно спрямованої ситуації, яка буде відбуватися в поліетнічному середовищі та передбачити варіанти її вирішення. Зокрема під час вивчення навчальної дисципліни «Соціальна медіація» для магістрантів Тернопільського національного педагогічного університету було розроблено банк практичних проблемних ситуацій і задач, які забезпечили максимальну реалізацію діагностичних цілей з формування міжетнічної толерантності та позитивно вплинуло на розвиток умінь спілкування з представниками різних етнічних груп. Особливо значущими були ситуації вільного особистісного вибору за відсутності контролю. Було з'ясовано, що розв'язування проблемних ситуацій і задач допомагає майбутнім фахівцям соціальної сфери у виробленні стратегії ефективної поведінки в поліетнічному середовищі, сприяє формуванню впевненості, розширює практичний досвід у прийнятті конкретних рішень під час спілкування з представниками різних етносів.

У практичному сенсі до уваги було взято поради Л. Мільто [9] про те, що розв'язування проблемних ситуацій і задач складається із трьох основних етапів: початковий; основний; заключний. Для полегшення діяльності магістрантів розроблено покроковий алгоритм розв'язання проблемних професійних ситуацій і задач, який віддзеркалює логіку професійного мислення майбутнього фахівця соціальної сфери:

1-й крок – з'ясувати в деталях ситуацію міжетнічної конфліктної взаємодії (що відбулося; як ця подія впливає або може вплинути на погляди, позицію, поведінку усіх суб'єктів);

2-й крок – виокремити та сформулювати основну проблему, що реально існує на основі чіткої розробки картографії конфлікту;

3-й крок – визначити мету, якої необхідно досягти в процесі розв'язання проблемної задачі під час міжетнічної конфліктної взаємодії;

4-й крок – змоделювати декілька варіантів позитивного розв’язання конфлікту на міжетнічному ґрунті;

5-й крок – обрати оптимальний варіант рішення проблемної задачі;

6-й крок – визначити критерії, за якими можна судити про досягнуті результати, методи діагностики та оцінки результату розв’язання міжетнічного конфлікту;

7-й крок – здійснити рефлексивний аналіз результатів вирішення проблемної професійної задачі.

Вагому роль у підвищенні стану сформованості у майбутніх соціальних працівників міжетнічної толерантності відіграють тренінги, які розглядаємо як багатофункціональний метод змін психологічних феноменів особистості, що спрямований на розвиток практичних умінь щодо розв’язання конфліктних ситуацій на основі спеціально створеного сприятливого середовища. Приймаючи участь у тренінгу, кожен студент може з легкістю й задоволенням побачити й усвідомити «плюси» міжетнічної толерантності під час реалізації своїх майбутніх професійних обов’язків, зрозуміти, які особистісні якості необхідно розвинути. Під час вивчення магістрантами спеціальності 231 «Соціальна робота» такої навчальної дисципліни як «Соціальне партнерство» вони були активними учасниками тренінгової програми «Толерантність як особистісно-професійна якість фахівця соціальної сфери» (10 занять), де основна увага була приділена практичному опрацюванню навчального матеріалу, моделюванню спеціально створених ситуацій, які дали можливість закріпити теоретичні знання про толерантність та міжетнічну толерантність, а також змінити ставлення до власного досвіду і підходів, які застосовуються в процесі поліетнічної взаємодії.

У методичному аспекті ми виходили з тих міркувань, що «професійна діяльність у соціальній сфері передбачає розвиток особистісних та професійних якостей, які є взаємозалежними, тобто особистісний розвиток стає підґрунтям для професійного, і, навпаки, професія накладає відображення на особистісні якості» [5, с. 289]. Тому тренінг, який було нами розроблено носив професійну спрямованість на був головним чином направлений на вдосконалення таких якостей як толерантність та міжетнічна толерантність, емпатія, асертивність та рефлексія.

Під час участі студентів у тренінгу розвивається операційна сторона міжетнічної толерантності. Вирішуючи у груповій діяльності конкретне завдання, студенти мали змогу узгоджено діяти, стали більш товариськими, розуміли своїх товаришів. Досвід, набутий під час роботи у тренінговій групі, протидіє відчуженню, недовірі та безсиллю, допомагає вирішенню багатьох професійних та особистісних конфліктних ситуацій, які виникають під час спілкування людей з різних етнічних груп, а також сприяє посиленню рефлексивної позиції

студентів, допомагає усвідомити себе у ролі суб'єкта майбутньої професійної взаємодії. Наголосимо, що під час тренінгу ми робили акцент і на розвитку самосвідомості, що дозволяє не лише пізнати себе, а й допомагає адекватно співставити власні етнічні домагання з об'єктивними результатами діяльності, використовуючи порівняння.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників важливо таким чином організувати освітню підготовку у ЗВО, щоб вона максимально сприяла розвитку цінностей як своєї етнічної групи, так і інших етносів та була спрямована на формування поваги до культури, звичаїв та вірувань. Під час організації освітнього процесу необхідно розробити методи, форми, прийоми, метою яких виступатиме формування належного рівня міжетнічної толерантності. Як показує практика необхідно розробити банк практичних проблемних ситуацій і задач, організовувати проведення тренінгів, які формують вміння та навички спілкування з представниками різних етнічних груп та виховують шанобливе ставлення до представників інших етносів.

Список використаних джерел

1. Андрієвський Б. М. Толерантність як засіб міжнаціональної культури спілкування. *Таврійський вісник освіти*. 2005. № 1. С. 109–116.
2. Атрощенко Т. О. Теорія і практика формування міжетнічної толерантності майбутніх вчителів початкової школи : методичні рекомендації до вивчення спецкурсу для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» освітнього ступеня магістр. Мукачєво : РВВ МДУ, 2017. 24 с.
3. Атрощенко Т. О. Характеристика концептуальних аспектів розробки системи формування міжетнічної толерантності майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання в магістратурі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Сер. 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 70: зб наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2019. С. 14–19.
4. Галицький І. Нормативні засади концепції формування толерантності в українському суспільстві. *Право України*. 2011. № 9. С. 294–301.
5. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. За заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
6. Євтух В. Б. Концептуальні конструкти етносоціальних реалій: досвід трьохлітніх досліджень. К. : НПУ ім. Драгоманова. 2010. 86 с.
7. Калаур С. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності : [монографія]. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. 456 с.
8. Капідінова С. Б. Толерантність як чинник розвитку культури міжетнічних відносин студентів : автореф. дис. ... канд. психол. наук :

19.00.05 - соціальна психологія, психологія соціальної роботи / Сусанна Бекірівна Капідінова; Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. К., 2015. 18 с.

9. Мільто Л. О. Теорія і технологія розв'язання педагогічних задач : навч. посіб. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 156 с.

10. Павлик А., Щербина Л. Толерантність і міжетнічні відносини: за і проти : година спілкування до Міжнародного дня толерантності : 7–9 кл. *Шкільний світ*. 2016. № 19. С. 16–21.

11. Тишик І. С. Формування професійної готовності майбутнього викладача історії до виховання міжетнічної толерантності студентів в процесі навчання в магістратурі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ірина Сергіївна Тишик. Кропивницький. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. 2019. 248 с.

12. Фурман А. В. Психокультура української ментальності. Тернопіль : НДІ МЕВО THEU, 2010. 168 с.

References

1. Andriievskyi B. M. Tolerantnist yak zasib mizhnatsionalnoi kultury spilkuvannia. *Tavriiskyi visnyk osvity*. 2005. № 1. S. 109–116.

2. Atroshchenko T. O. Teoriia i praktyka formuvannia mizhetnichnoi tolerantnosti maibutnikh vchyteliv pochatkovoї shkoly : metodychni rekomendatsii do vyvchennia spetskursu dlia studentiv spetsialnosti 013 «Pochatkova osvita» osvitnoho stupenia mahistr. Mukachevo : RVV MDU, 2017. 24 s.

3. Atroshchenko T. O. Kharakterystyka kontseptualnykh aspektiv rozrobky systemy formuvannia mizhetnichnoi tolerantnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly u protsesi navchannia v mahistraturi. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Ser. 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. Vypusk 70: zb nauk. prats. Kyiv: Vydvo NPU im. Drahomanova, 2019. S. 14–19.*

4. Halytskyi I. Normatyvni zasady kontseptsii formuvannia tolerantnosti v ukrainskomu suspilstvi. *Pravo Ukrainy*. 2011. № 9. S. 294–301.

5. Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery. Za zah. red. prof. I. D. Zvierievoi. Kyiv, Simferopol: Universum, 2012. 536 s.

6. Ievtukh V. B. Kontseptualni konstrukty etnosotsialnykh realii: dosvid trokhlitnykh doslidzhen. K. : NPU im. Drahomanova. 2010. 86 s.

7. Kalaur S. M. Teoriia i metodyka profesiinoї pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi sfery do rozviazannia konfliktiv u profesiinii diialnosti : [monohrafiia]. Ternopil : Osadtsa Yu.V., 2018. 456 s.

8. Kapidinova S. B. Tolerantnist yak chynnyk rozvytku kultury mizhetnichnykh vidnosyn studentiv : avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk : 19.00.05 - sotsialna psykholohiia, psykholohiia sotsialnoi roboty / Susanna Bekirivna Kapidinova; In-t sots. ta polit. psykholohii NAPN Ukrainy. K., 2015. 18 s.

9. Milto L. O. Teoriia i tekhnolohiia rozviazannia pedahohichnykh zadach

: navch. posib. Kirovohrad : Imeks-LTD, 2013. 156 s.

10. Pavlyk A., Shcherbyna L. Tolerantnist i mizhetnichni vidnosyny: za i proty : hodyna spilkuvannia do Mizhnarodnoho dnia tolerantnosti : 7–9 kl. Shkilnyi svit. 2016. № 19. S. 16–21.

11. Tyshyk I. S. Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnoho vykladacha istorii do vykhovannia mizhetnichnoi tolerantnosti studentiv v protsesi navchannia v mahistraturi: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Iryna Serhiivna Tyshyk. Kropyvnytskyi. Tsentralnoukrainskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Vynnychenka. 2019. 248 s.

12. Furman A. V. Psykhokultura ukrainskoi mentalnosti. Ternopil : NDI MEVO TNEU, 2010. 168 s.

Kalaur S.M. Psychological and pedagogical approaches to the formation of interethnic tolerance of students in higher education institutions. The article focuses on the need to develop interethnic tolerance for future professionals working in the social field. We regard interethnic tolerance as a factor that improves the results of cooperation and communication in the multiethnic space. Interethnic tolerance encompasses a system of values and patterns of behavior that implies a willingness to accept others as they are, regardless of their ethnicity. A high level of interethnic tolerance helps the social worker to establish social connections and effective communication with representatives of different ethnic groups.

Formation of interethnic tolerance is an effective condition for the successful professional activity of social specialists. During the study of undergraduates of the discipline «Social mediation», a bank of practical problem situations and tasks was developed that positively influenced the formation of interethnic tolerance and the development of communication skills with the representatives of different ethnic groups. A step-by-step algorithm for solving problematic professional situations and tasks has been developed.

We consider trainings as a multifunctional method of personality change, aimed at developing practical skills of conflict resolution on the basis of a specially created favorable environment. During the study of the discipline «Social Partnership» students were able to participate in the training program «Tolerance as a personal and professional quality of specialist in the social sphere», which was mainly aimed at improving such qualities as tolerance, interethnic tolerance, empathy, assertiveness and reflection. The training had a positive impact on the development of the operational side of interethnic tolerance, as it helped to realize the «pros» of interethnic tolerance during the implementation of professional responsibilities.

Keywords: tolerance, interethnic tolerance, formation, educational process, professional training, undergraduates, problem situations and tasks, trainings.